

ANTON AŠKERC — MESTNI ARHIVAR LJUBLJANSKI

S. VILFAN

Ljubljana, 1897.

Dve leti po ljubljanskem potresu. Mesto si je pod Hribarjevim županovanjem razmeroma naglo opomoglo. In njegova pot navzgor se je močno pospešila. Občinski svet, trdno v liberalnih rokah, je bil eden izmed energičnih činitelev pri uveljavljanju slovenskih narodnostnih zahtev v okviru avstro-ogrske monarhije. Konec leta je hrup v dunajskem parlamentu, ob katerem je padla Badenijeva vlada, odmeval tudi v ljubljanskem občinskem svetu. Čeprav po Hribarjevih besedah »nam Slovencem sicer ni treba žalovati po njem (t. j. po ministrstvu grofa Badenija), ker nas je ... malo poznalo«, pa je neposredni povod in način padca vlade dajal občinskemu svetu misliti. »Samo, da je ministrstvo izreklo — in od besedi do dejanja je na takih mestih navadno še daleč — da hoče biti pravično tudi Slovanom in ker je na Češkem in Moravskem slovesno proglasilo ravnopravnost češkega in nemškega naroda, uprizarili so zastopniki nemškega naroda tako ostudno ponašanje v državnem zboru. Gospoda moja! Ko je svoje dni v nemškem državnem zboru bila na vrsti razprava o kolonijalni politiki Nemčije, tedaj so nekateri govorniki naglašali, da imajo celo divji afriški narodi pač vzroka dovolj bati se kulture, katero jim prinašajo nemški civilizatorji. In jaz moram reči, da utegnejo do slabega mnenja o nemški kulturi priti tudi civilizovani narodi Evrope...« V debati in resoluciji občinskega sveta pa so zletele nekatere puščice tudi na tarčo avstrijske socialne demokracije.¹

Gornji odlomek iz zapisnikov občinskega sveta nam do neke mere označuje vzdušje, ki je vladalo v Ljubljani proti koncu preteklega stoletja. Sicer pa se je ljubljanski občinski svet le redkeje dvigal na piedestal visoke politike in je pridno reševal kopico večjih in manjših domačih problemov z vseh področij občinske uprave. Med mnogim drugim beremo v vrsti njegovih zapisnikov — malo pred obravnavo dogodkov v dunajskem parlamentu — beležko o tem, da se za službo magistratnega koncipista, ki je bila razpisana 10. junija 1897, ni prijavil noben prosilec, ki bi ustrezal zahtevanim kvalifikacijam (pravna fakulteta in praktični izpit). Najbrž se tedaj še noben občinski svetovalec ni zavedal, da je to formalni začetek vstopa tedaj najbolj uglednega slovenskega pesnika Antona Aškercu v mestno službo.

Konflikti z Mahničem in naraščajoče težave s cerkveno hierarhijo so v svobodomiselnem kaplanu Aškercu privedli do spoznanja, da bo treba namesto duhovniške službe poiskati drugo. Ko je ljubljanski magistrat 22. decembra 1897 vnovič razpisal službo magistratnega koncipista s prejemki V. činovnega razreda in z rokom za vložitev prošnje do 15. januarja 1898, se je med prosilci za to službo znašel tudi Aškerce. Ni iz-

ključeno, da je Hribar že dosti prej mislil na Aškercu, saj so menda že pri obravnavi proračuna za leto 1897 hoteli predvideti mesto arhivarja, ki pa so ga začasno črtali, ker so se bali deficita. Posebnega mesta za Aškercu torej tedaj Hribar še ni mogel ustanoviti, toda vse kaže, da je pri tem, drugem, razpisu za obstojče mesto koncipista Hribar dejansko že imel načrt, da po tej poti preskrbi Aškercu službo na magistratu. Pri razpisu so se sicer v prvi vrsti zahtevale dovršene pravne študije, toda v drugi vrsti so bili pripuščeni tudi prosilci, ki bi dokazali »višjo naobrazbo in splošno usposobljenost«.

Do roka se je javilo sedem prosilcev, ki jih navajam po vrstnem redu županovega imenika: Šmid Franc (poznejši Walter Schmid, znani arheolog), rojen 18. januarja 1875 na Gaštelu pri Kranju, benediktinski klerik v Admontu, samski, absolviran srednješolec z maturo, tremi semestri dunajske juridične fakultete in dvema letnikoma bogoslovja v Admontu. Nadalje so se javili Hrabroslav Debevec, odvetniški solicator, rojen 1857 v Ljubljani, Dragotin Pož, 19-leten Postojnčan, Fran Švigelj, pomožni magistratni uradnik, Anton Aškerce, »kaplan v Velenju, rojen 1856, samec«, Karol Rozina iz Kandi je pri Novem mestu in Albin Semen, konceptni praktikant pri magistratu.

V svojem poročilu personalno-pravnemu odseku je župan Hribar vnaprej izločil Debeveca, Poža in Rozina, češ da po kvalifikaciji ne prihajajo v poštev, ter klerika Šmida, češ da je prosil le za mesto konceptnega praktikanta, ki je razpisano le eventualno. Izmed ostalih treh je postavil na prvo mesto Aškercu z utemeljitvijo: »Prosilec je priznana kapaciteta na literarnem polju: pesnik prve vrste in izboren pisatelj. Njegovo spretno, a odločno pero mu je pa naklonilo v krogih lastnega poklica sovraštvo višjih. Prišel je v neznosen položaj, iz katerega si ne more pomagati; preti mu pogin, če se ga ne reši na jeden ali drug način... Aškerce (bi) našel pri mestnem magistratu, če tudi nejurist, prav hvaležno polje za svoje spretnosti moči«. Na drugem mestu je Hribar predlagal Semen, na tretjem Šviglja.

Poročevalec personalnega in pravnega odseka (Svetek), ki je zadevo pripravil za sejo občinskega sveta, je pripisal mnenje, da nobeden izmed prosilcev ne ustreza zahtevanim kvalifikacijam in naj se služba do nadaljnjega ne razpisuje. Pač pa ugotavlja odsek, da manjka »magistratu uradnika, ki bi prevzel poslovanje in nadzorstvo v mestnem arhivu. Znano je, da je mestni arhiv zelo obširen in da tiči v njem velika zgodovinska vrednost... Arhivska dela opravlja sedaj ponajveč kancelijski oficijal Mulaček, ki pa je že precej visoko v letih...« Zato meni odsek, da je »skrajna potreba, da se nastavi mestni arhivar« in predlaga, naj se služba magistratnega koncipista ne zasede, naj

se pa za sedaj začasno ustanovi služba mestnega arhivarja s prejemki V. činovnega razreda. Prejemki tega začasnega arhivarja bi se krili iz prihrankov na stroških za magistratnega koncipista. Za mesto arhivarja naj bi se zahtevala dovršena srednja šola in splošna izobrazba. Vse kaže, da je Svetek sestavil svoje poročilo bolj ali manj pod vplivom Hribarjeve želje, da bi Aškercu zagotovil službo na magistratu.

Svetek je o tem poročal na tajni seji dne 3. marca 1898, le da najprej ni s polnim imenom navedel Aškerca. Očitno je Hribar pričakoval ovir. Zato je odstopil predsedstvo dr. Bleiweisu, da bi lahko svobodneje posegel v debato. Na zahtevo svetnika Subica je moral poročevalec Svetek najprej na dan z imenom in povedati, da je na prvem mestu predlagan Anton Aškerc. Občinski svetnik Gogala je Hribarjevemu oz. Svetkovemu predlogu resno nasprotoval, češ da je bil odsek mnenja, naj bi se ob pomanjkanju kvalificiranega prosilca podelila služba Semenu. »Zdaj pa se hoče kar naenkrat priklopiti mestnemu uradništvu mož, ki se je ponesrečil.« Menil je, naj bi se Aškercu rajši poverilo uredništvo Zvona, pri tem mu pa pomagalo še s honorarno zaposlitvijo v arhivu. To bi mu omogočilo lepše življenje kot služba mestnega arhivarja. — Hribar se je v svojem odgovoru krepko potegnil za Aškerca, češ da bo Semen še vedno lahko postal koncipist, ko bo opravil potrebne izpite. — Občinski svetovalec Plantan pa Hribarju ni pritril. Aškerc da »nima potrebnih zmožnosti za uradniški posel. Res je, da je on pesnik, a ravno ti ljudje niso mirne krvi, to so ljudje, ki hočejo imeti prostost, in če on postane uradnik, bode nesrečen... Mestna občina pa ne potrebuje pesnikov, temveč uradnikov. Aškerc pa, kar se tiče pisarniškega posla, ne bode znal nič in govornik dvomi, da bi bilo to mestni občini v korist.« Za Gogalov predlog, naj bi se služba podelila Semenu, je glasovalo 9 svetovalcev od navzočih 18. Ko je predsedujoči dr. Bleiweis dirimiral v korist Hribarjevega oz. odsekovega predloga, so po krajši debati glasovali o ustanovitvi in razpisu začasnega mesta arhivarja. Predlog je bil sprejet.

V zvezi s tem sklepom so že 7. marca na mesto službe magistratnega koncipista — ki so njeno ponovni razpis odložili na leto 1899 — razpisali začasno službo mestnega arhivarja. V konceptu je Hribar pripisal in trikrat podčrtal, naj se razpis objavi le »po jedenkrat«, očitno v želji, da bi Aškerca ubranil prevelike konkurence.

Z lakonsko formulirano vlogo je Aškerc dne 17. marca 1898 iz Škal pri Velenju zaprosil za razpisano mesto. Razen njega je vložil ponovno prošnjo Franc Šmid, na novo pa se je priglasil ljubljanski trgovec Alojzij Lenček. Čim je razmeroma kratki rok potekel, je Hribar takoj oddal prošnjo personalnemu in pravnemu odseku ter v svojem predlogu dal prednost Aškercu, »ki si je s svojimi pesniškimi deli pridobil v naši literaturi slavno ime ter si v

narodu postavil monumentum aere perennius«. Odsek se je pridružil Hribarjevemu predlogu; na seji 7. junija 1898 je ta predlog brez težav prodril in Aškerc je bil imenovan za začasnega mestnega arhivarja s prejemki V. činovnega razreda. Na ustrezno Hribarjevo obvestilo z dne 10. junija je Aškerc že 23. junija iz Celja odgovoril, da bo nastopil — če ne bo ovir s stanovanjem ali sicer — 30. junija. Obenem je prosil za lastno delovno sobo. Dne 1. julija je bil zaprišežen in od 15. julija 1898 je dejansko opravljal arhivarsko službo, le da je prve tri dni službovanja porabil za pot v Zagreb, kjer si je ogledal Zemaljski arhiv.² Njegova začetna plača je bila 960 gld. letno.

Po vsem povedanem Aškerčeva nastavitvev ni šla povsem gladko. Konec leta 1896 za leto 1897 predlagano mesto arhivarja — ne vemo, ali je bilo že tedaj namenjeno Aškercu — je padlo začasno v vodo in le dejstvo, da za koncipista ni bilo pravih prosilcev, je Hribarju omogočilo, da je proti pišli polovici navzočih članov občinskega sveta prodril z začasnim mestom arhivarja, medtem ko se je imenovanje koncipista odložilo. Šele ko je prišlo tako daleč, je šla Aškerčeva namestitvev gladkeje izpod rok.

Leta 1898, ko je Aškerc nastopil svojo novo življenjsko pot kot mestni arhivar, je magistrat ravno dobil novo sejno dvorano, popolnoma rekonstruirano v secesijskem slogu. Občinski svet je prav v začetku tega leta pozdravljal »narodno spravo«, ki resda ni dolgo trajala, se boril proti napadom nemškega časopisja, ki »na grd in perfiden način pisari o Ljubljani in občinskem svetu« in se delno v zvezi s tem zapletel v konflikt z deželnim predsednikom, ki ga je svetovalec Plantan označil kot satrapa. Mestna deputacija se je udeležila v Pragi Palackega slavnosti. Mestni svet se je boril za uporabo slovenščine na graškem višjem sodišču, za slovensko univerzo ter imel žalno sejo za cesarico Elizabeto, ki je umrla kot žrtev atentata. Ob koncu leta je župan Hribar lahko zaključil, da je v Avstriji le malo mest, ki bi se — mislil je na delavnost občinskega sveta — »mogla meriti z nami«.³

V to, za tedanje razmere izredno razgibano okolje na eni strani in v precej togo uradniško okolje na drugi strani je prišel torej sredi leta 1898 Anton Aškerc, star 42 let, dokaj robate narave in vaje doslej bolj dežele kot mesta. Preden se ozremo na njegovo dejavnost na novem službenem mestu, naj zaključimo še podatke o formalni plati njegovega službenega razmerja.

Aškerčev položaj v uradniški lestvici se je kmalu nekoliko zboljšal. Dne 30. dec. 1899 — Aškerc je bil med tem prekinil še zadnje formalne vezi z duhovniškim poklicem in prenehal maševati — je občinski svet imenoval Antona Aškerca s 1. januarjem 1900 za definitivnega mestnega arhivarja extra statum s prejemki IV. činovnega razreda s tem, da se mu prizna 10 dotedanjih službenih let, če bi zaradi tega imenovanja izgubil svojo duhovniško pokoj-

nino. — Leta 1905 je župan poslal »Slovenca« uradni popravek, po katerem ni bila Aškercu zvišana plača za 300 gld ter mu ni bilo spregledanih 10 službenih let, marveč se je Aškerc iz lastnega nagiba odpovedal starostni dokladi 200 kron, do katere je 1. januarja 1905 pridobil pravico. O tej stvari, ki ima najbrž neke zveze z duhovniško pokojnino, za enkrat ni jasnejših podatkov. Dejansko so v tabelaričnem pregledu mestnih uslužbencev iz leta 1906 navedli kot zadnje Aškerčevo napredovanje tisto s 1. januarjem 1900.

Dne 8. junija 1910 je Aškerc vložil prošnjo za upokojitev, ki jo je utemeljil s tem, da izpolni 15. julija t. l. 22 službenih let, sklicujoč se pri tem na nek dekret z dne 9. maja 1908 št. 148 Pr., s katerim mu je bilo priznanih iz prejšnjega službovanja 10 let. Z dekretom z dne 1. decembra 1908 pa da je pridobil pravico do pokojnine. Sicer ni dopolnil polne službene dobe 35 let, a ker je v 54. letu svoje starosti, »zaradi raznih boleznij na živcih oslabil, da se mu njegova fizična konstitucija hujša od meseca do meseca«, prosi za upokojitev s pokojnino, ki ustreza 22 službenim letom. Prošnji je mestni fizik dr. Krajec pripisal, da Aškerc že več mesecev boleha za splošno nervoznostjo, v zadnjih mesecih pa je tudi splošno telesno oslabil. Zdravil ga je primarij dr. Jenko. Vzrok splošnih bolezenskih simptomov, da je poapnenje žil, ki je v teh letih neozdravljivo in ni pričakovati stalnega temeljitga okrevanja. Hribar je prošnjo priporočil in predlagal, naj bi se Aškercu priznalo če že ne 35, pa vsaj 30 službenih let. Zanimiva je utemeljitev tega predloga: »Ko bi Anton Aškerc pisal za kak narod, ki odloča sam svojo usodo ter razpolaga sam s svojimi finančialnimi sredstvi, ni dvojbe, da bi se zanj skrbelo iz državne blagajne. Pri nas Slovencih tega seveda ni mogoče; zato imajo na mesto države pravzaprav stopiti samoupravna telesa.« V tem primeru pa pričakuje Hribar, da izpod Aškerčevega peresa izide še marsikako pesniško in pisateljsko delo. O Aškerčevem uradnem poslovanju pravi Hribar, da je bilo veskozi zadovoljivo. »On je uredil mestni arhiv ter ga oskrboval z največjo vnamo.« Omenja tudi dela, ki jih je Aškerc opravil, a o katerih se ob ustanovitvi arhivskega mesta niti mislilo ni, pri čemer je mišljena zlasti knjižnica, ki ob času tega poročila obsega že čez 5000 zvezkov. Za Aškerčevega naslednika predvideva Hribar »dr. Nika Zupaniča, Slovenca, ki je sedaj zaposlen v vseučilišni knjižnici v Belem gradu.«

3. septembra 1910 pa je Aškerc svojo prošnjo za upokojitev umaknil, češ da se mu je zdravje zadnje tedne nekoliko izboljšalo. Ali gre pri tej prošnji res le za zdravstvene vzroke in ali ne gre za Aškerčevo negotovost v času, ko je šlo Hribarjevo županovanje zaradi konfliktov z avstrijsko vlado v zvezi s septembrskimi dogodki leta 1908 h kraju, še ni moči določno trditi.

Tako je Aškerc ostal mestni arhivar do svoje smrti.

Aškerc je začel svoje službovanje na Magistratu v temačni sobi pod Gradom (danes št. 29, arhivsko skladišče), kjer je bil »zrak pod vsakoj kritiko slab in zdravju človeškemu naravnost poguben«. Zračiti ni mogel, kajti pod oknom je bila greznica. V sobi se je valjala najrazličnejša ropotija, »n. pr. stara zagrinjala, cela kolekcija antikvaričnih tičnikov, bobni ter še nekaj brezimnih rečij, po katerih se samo prah nabira, ki so same na sebi perele in trhle in samo kužijo zrak.« Dotlej menda niti nihče pomislil ni na to, da bi bilo treba v arhivu brisati prah in Aškerc se je moral takoj spočetka potegniti tudi za to, da bi mu kdo vsak dan obrišal prah z mize in stolov in da bi mu vsaj 2 krat na teden pometali tla. S svojimi predlogi za izboljšavo je Aškerc prodril vsaj toliko, da je dobil — umivalnik in pljuvalnik. Vse to nazorno kaže, v kako težavnih delovnih pogojih je Aškerc začel s svojim arhivarskim delom. Kljub Hribarjevemu zelo uvidevnemu odnosu do vrednosti mestnega arhiva, so vendar na magistratu glede hrambe arhiva vladali očitno kaj primitivni nazori.

V teku let so se opisane razmere v marsičem izboljšale. Aškerc je dobil primernejšo sobo (sedaj št. 18, arhivsko skladišče registraturnih indeksov). Toda da mu tudi pozneje ni bilo mehko postlano, priča dejstvo, da še v zadnjih letih službovanja ni prodril s prošnjo, da bi mu dodelili slugo za težja dela.

V vsej dobi Aškerčevega službovanja je bil mestni arhiv še primeroma majhen, vseboval

Aškerčev kip, delo L. Dolinarja, kupljen s sklepom seje 12. IX. 1912

pa je že vsaj v glavnem vse dragocenejše starejše gradivo. Sam Aškerc navaja kmalu po svojem nastopu, da je arhivski material spravljen na treh stelažah v arhivski sobi in na eni stelaži v predsobi, torej na štirih velikih stelažah. Šlo je za rokopisne knjige in za pičlih 200 fasciklov. Obseg arhiva v tej dobi gotovo ni bil večji kot kakih 80 dolžinskih metrov, kar je bilo v primeri s 3000 dolžinskimi metri, ki jih obsega današnji Mestni arhiv, pač primeroma skromen obseg, vendar ne tako skromen, da Aškerc ne bi bil mogel zaposliti. Dejansko je Aškerc v njem za vseh 14 let delovanja našel dovolj hvaležno delovno področje, ki se je v teku časa razširilo še na druge panoge delovanja.

Aškerc je svojo službo že od vsega začetka jemal resno. Takoj se je oborožil s tedanjimi arhivskimi priročniki (Holtzinger, Helfert). Njegov ogled Zemaljskega arhiva v Zagrebu kaže prav tako, da je nastopil službo v Ljubljani z resnimi nameni. Za strokovne nasvete je bil dostopen. Kmalu po nastopu službe je stopil v stik z dvema tedanjima avtoritetama za zadeve mestnega arhiva, zgodovinarjema P. pl. Radicsem in Vrhovcem ter postavljaj fascikle po njih-nih navodilih. Pozneje bomo ugotovili, da se pa vseh »strokovnih« nasvetov k sreči le ni držal.

Takoj spočetka je postavil načelo ločitve arhiva od registrature in to v bistvu dosegel. Sklicujoč se na znanstveno literaturo, si je Aškerc postavil v svoj program nalogo, arhiv urediti, hraniti in napraviti uporabnega. Pri tem se je že tedaj odločil, da bo k arhivskemu gradivu izdeloval kartoteke.

Naslednji pregled Aškercove dejavnosti nam bo pokazal, da ne gre za neko nesistematično amaterstvo, marveč da gre vseskozi za strokovno delo vsaj na nivoju tedanje dobe. Zato za nas pregled tega dela ne tvori nikako paberkovanje kuriozitet o nepesniškem delovanju nekega pesnika, marveč v prvi vrsti prispevek k zgodovini slovenske arhivistike in njene metodologije. Zato se tudi ne omejujemo le na prikaz Aškercovega dela v arhivu, marveč želimo njegovo dejavnost tudi kritično oceniti s stališča arhivistične vede. Smatramo, da je tak pogled na Aškercovo delo tudi njemu samemu najpravičnejši, ker mu s tem priznavamo strokovni značaj in strokovno raven njegovega arhivarskega dela.

Aškerc se je dobro zavedal, da ga v arhivu čaka ogromno delo in navedel je Radicsevo mnenje, da si arhiva ne upa urediti v 10 letih. »Delo bo tako počasi napredovalo, da arhivar ne bo imel ročno kaj pokazati, kaj je sploh že storil«.

Kakor običajno, se je tudi Aškercu postavljaj v prvi vrsti problem, kako bo uredil arhiv. Kakor vsak tedanji arhivar je tudi on nihal med dvema skrajnostima: ohraniti oz. rekonstruirati prvotno ureditev ali pa uvesti novo. Zdi se, da sta mu že Radics in Vrhovec predlagala neko temeljitejšo preureditev ali pa je od drugod dobil misel, da bi morali biti »po znan-

*Glavni prednostnik
mestnega magistrata!*

*J. vsem splošnoznajočim
podpisani prot. št.
bi na mu blagovestila
preletiti službo
mestnega arhivarja,
razpisava 2. 7. marca
t. l. prot. št. 99, 2. stop.
Karta.*

Sklepi, prot. št. 14, 14. marca 1898

*Ant. Aškerc
Kopirski in pisarski*

Aškercova prošnja za službo mestnega arhivarja

stvenih načelih tudi vsi akti v omenjenih 173 fasciklih urejeni po kronološkem redu.« Ta formulacija je kajpada zelo dvoumna in ni jasno, ali si je predstavljal, da bi moral vse aktovsko gradivo urediti kronološko, ali pa je hotel kronološko urediti vsebino vsakega fascikla za sebe. Uresničenje prve možnosti bi povzročilo arhivu nepopravljivo škodo, medtem ko bi bila druga možnost z nekimi bistvenimi omejitvami za silo sprejemljiva. K sreči ni opaziti, da bi bil Aškerc v praksi izvedel to kronološko ureditev, ki pri aktovskem gradivu, vloženem po registraturnem planu, nikakor ne sme biti osnovni princip ureditve. Še veliko večja sreča za mestni arhiv pa je, da Aškerc tudi ni nasledel Komatarjevih predlogov za ureditev arhiva. Komatar je v svojem članku o Mestnem arhivu obžaloval, da se Aškerc »ne more odločiti za razdelitev arhiva po posameznih tvarinah, kar je edino pravilna pot pri razvrstitvi takih arhivov«. Zato je Komatar sam objavil »shemo, kako si zamišlja vzorno ureditev mestnega in podobnih arhivov«. Če bi bil Aškerc ravnal po Komatarjevih predlogih, bi bil moral celotno gradivo na novo preurediti po vsebini, kar bi pomenilo razbiti vso staro ureditev in popolnoma onemogočiti uporabo starih protokolov in indeksov. Ne glede na to pa čista razdelitev aktovskega gradiva po vsebini praktično ni izvedljiva, ker se posamezni akti ne tičejo vedno le enega predmeta. Res pa je, da je bil tak način urejanja tedaj ponekod v modi, toda njegove posledice so se praktično občutile n. pr. pri stanovskem arhivu, ki je postal žrtev takega »urejevanja«. To je napravilo ogromno škode, zahtevalo ogromno dela in povzročilo, da se cela vrsta važnih aktov sploh ni mogla najti. Šele v novejšem času je bil stanovski arhiv — morda s še večjimi napori — vrnjen v staro stanje, a posledice razbijanja po mate-

riji se kljub temu niso dale popolnoma odstraniti.

Aškerc je Komatarjev plan zelo razjezil. Najbrž ga je v prvi vrsti zbadlo, da mu hoče nekdo nenaprosen segati v interno delovno področje in mu pred javnostjo kot nekakemu diletantu soliti pamet. Zato je sprva protestiral, da je Komatar svoj načrt od njega preplonkal, pozneje pa je točneje in pravičneje zapisal, da je Komatar svoj načrt napravil na podlagi Aškerčevih izpiskov, ki si jih je izposodil iz arhiva. Aškerc tedaj še ni mogel vedeti, da se bo ta, tedaj moderni način urejanja arhivalij po vsebini, kakor ga je predlagal Komatar, izkazal za popolnoma zgrešenega, sicer bi bil mogel Komatarja najbolj upravičeno zavrnil tudi s te, strokovno arhivistične plati. Danes pa lahko Aškercu v prid ugotovimo, da se ni ravnal ne po kronološkem, ne po vsebinskem principu ter da aktovskega arhiva dejansko ni bistveno preurejal, marveč se je držal stare ureditve in s tem ostal pri principu, ki je danes v polni meri uveljavljen.

Tako je Aškerc urejal arhiv v bistvu le toliko, da je upostavljal prvotni red, kjer je bilo očitno potrebno, n. pr. pri zapisnikih mestnega sveta. Žal pa pri tem ni bil popolnoma dosleden. Tako že nekatere rokopisne knjige niso bile povsem pravilno razvrščene, še bolj občutno pa je bilo to pri aktih iz začetka 19. stol. Te akte je že pred Aškercem v rapidnem tempu nekoliko urejeval Radics, ki je ohranil ali pa napravil neke fascikle, ki nimajo s prvotno ureditvijo registrature nikake podobnosti. Te Radicseve napake Aškerc ni popravil. Za to težavno operacijo smo se odločili šele v zadnjem času, kar je seveda zelo tvegano dejanje potem, ko so se arhivalije že uporabljale in citirale; zato je bila ta korektura le delno izvedljiva. Bolje bi bilo, če bi bilo to delo opravljeno že pred nekaj desetletji.

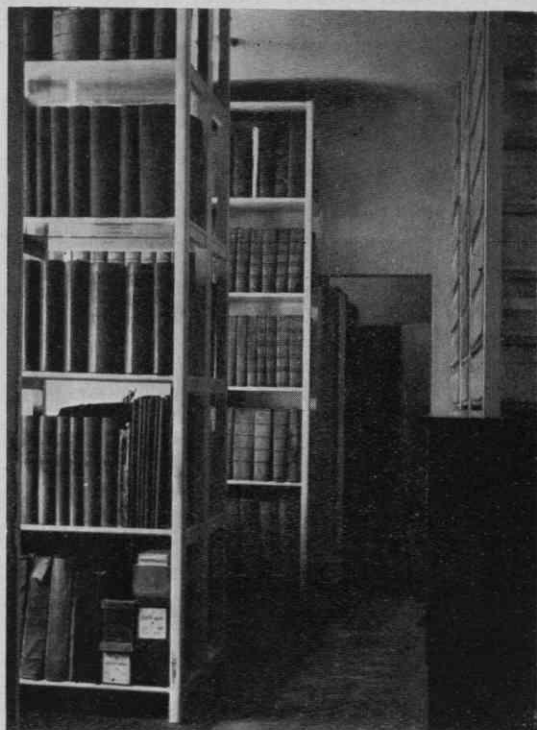
Po vsem povedanem bi mogli oceno Aškerčevega dela glede urejanja arhivalij povzeti takole: Zavestno ali zaradi pomanjkanja časa se je Aškerc pravilno izognil neustreznemu vnašanju kronološke ali stvarne ureditve v arhivski material, nekoliko premalo dosledno pa je izvedel rekonstrukcije originalne ureditve, marveč je delno ohranil zadnjo ureditev, ki se ni več popolnoma ujemala s prvotno. To pa je vsekakor daleč manjša hiba.

Že kmalu se je Aškerc postavil tudi problem škartiranja, kot običajno seveda — zaradi pomanjkanja prostora. Toda pri štirih policah starega arhivskega materiala (ves material je bil iz časov pred sredo 19. stol.) škartiranje načeloma sploh ne bi smelo priti v poštev. Sama ideja škartiranja torej ni bila ravno najboljša. Pač pa se je Aškerc, čeprav je bil šele zelo kratek čas v službi, vprašanja tehnike škartiranja lotil popolnoma pravilno: predlagal je ustanovitev komisije (Radics, Vrhovc in en preizkušen uradnik registrature). Škartiranje se torej ni lotil na lastno pest, marveč je zahteval pristanek mestne uprave in sodelovanje stro-

kovne komisije. Vse kaže, da do izvedbe tega predloga ni prišlo in gotovo je tako bolje, ne le ker material sam ni bil prikladen za škartiranje, marveč posebej še zato, ker tudi predlagana komisija (čeprav formalno pravilna) nalogi najbrž ne bi bila kos. Škartiranje je še danes zelo sporen problem in se pri njem rade dogajajo zelo grobe napake. — S predlogom o škartiranju se je torej Aškerc sicer nekoliko prenačil, njegov postopek pa je bil vseskozi pravilen in tako ni prišlo do nikake škode.

Na drugi strani pa je Aškerc skrbel tudi za nov dotok arhivalij. Po tedanjem pojmovanju arhivarskega posla ni šlo pri tem toliko za redno prevzemanje arhivalij iz registrature, kolikor za pridobivanje razmeroma starejših dokumentov, pri katerih je bila zgodovinska vrednost že očitna, medtem ko danes arhiv v prvi vrsti skrbi za novejši material, ki ga nadzoruje in v primeru ogroženosti prevzema, čeprav bo izrazitejšo historično vrednost šele pridobil. Največjo uslugo za Mestni arhiv si je Aškerc gotovo pridobil s tem, da je organiziral prevzem starih zapisnikov mestnega sveta. Mestni arhiv je imel dotlej le nekaj starejših letnikov, katerih nadaljevanje pa je hranilo deželno sodišče. Julija 1904 je koncipiral ustrezen predlog in dobro leto pozneje je zapisnike prevzel. Morda je prišla iniciativa za ta prevzem od drugod, vsekakor pa je Aškerc pravilno izvedel prevzem in zagotovil Mestnemu arhivu kompletiranje najdragocenejše serije.

Sicer se je Aškerčeva akcesijska služba omejevala bolj na drobne pridobitve, pri čemer pa

Nekdanja Aškerčeva pisarna (danes soba 18) v sedanji ureditvi

je bil najbrž agilnejši župan Hribar sam, ki je včasih kupil kak dokument kar na lastno pobudo in ga potem izročil arhivu. Razumljivo je, da se je Aškerc v prvi vrsti oziral na literarne rokopise (tako leta 1905 na rokopis Prešernovih poezij, morda na Hribarjevo pobudo), vendar se zdi, da si o kriterijih ni bil povsem na jasnem. Ko je nekdo ponudil v nakup rokopis Prešernove Nune in Vodnikov Ilinje, je v svojem mnenju med drugim zapisal: »Veliko to kuriozno blago vse skupaj ni vredno. Rokopisa sta zanimiva samo za nabiratelje (»Sammlerje«) in grafologe. Literarne cene nimata nobene, ker sta, kakor je znano, že zdavnaj *natisnjena*!« (Podč. A.). Vprašanja o originalnosti rokopisa si očitno sploh ni zastavil. Če bi šlo za originalne rokopise, njegovo mnenje očitno ni bilo pravilno, če bi pa šlo za rokopisne prepise, pa bi lahko stvar a limine rešil.

Za hrambo arhivalij, ki si jo je Aškerc v svojem programu izrecno postavil za cilj, pač ni imel ugodnih pogojev. V majhnem arhivu in v sklopu mestne uprave, v kateri je bilo treba celo za postavitev ene mize vlagati posebno prošnjo na župana, se Aškercu o zapleteni problematiki hrambe arhivalij, s katero se arhivi dandanes ukvarjajo, še sanjati ni moglo. Pripomniti pa je treba, da je bilo glede požarne varnosti arhivskih in registraturnih prostorov razmeroma dobro poskrbljeno, ker je občina s primerno utrditvijo stropov proti ostrejšu močno izboljšala njihovo požarno varnost. Aškerčevo delo pri hrambi arhivalij se je omejevalo v bistvu na čuvanje gradiva in tu je treba Aškercu zopet priznati, da je nalogo dobro in vestno opravil. Dolej ni ugotovljeno, da bi bilo v času njegovega arhivarstva iz arhiva karkoli izginilo, česar o razdobju med obema vojnama ne bi mogli tako mirno trditi.

Svoje glavno delo pa je Aškerc osredotočil v to, kar je v svojem programu označil, arhiv »napraviti uporabnim«. Predvsem je že v začetku svojega službovanja sestavil splošni katalog mestnega arhiva, ki ga je po potrebi sproti dopolnjeval. Ta »Splošni katalog« je v bistvu nekaj sumarni inventar, ki po zaporednih številkah navaja naslove oz. značaj posameznih arhivskih enot. Napaka tega kataloga je v neustrezni numeraciji. Aškerc od svojo numeracijo opravil brez prekinitve od številke 1—305, pri tem pa nekaj enot iz francoske dobe delno izdvojil in navedel brez numeracije. Pri numeriranju se je držal ne povsem ustreznega reda ureditve, pomešal nekatere sestavne dele registratur med rokopisne knjige in si s tekočo numeracijo, ki se ni ozirala na serije, zaprl pot za dopolnjevanje vpisov. To se mu je maščevalo, ko je leta 1905 prevzel nadaljevanje zapisnikov mestnega sveta, ki bi se morali vnesti pod št. 179 in dalje, pa je imel te številke že zasedene. Zato je te knjige navedel le v opombi brez numeracije. Zaradi teh hib, ki so ob nadaljnjem prevzemu gradiva postale še bolj očitne, je Aškerčeva numeracija že kmalu izgubila praktični pomen in je Aškerčev katalog

obdržal le neko kontrolno in historično vrednost, kajti ni bil zasnovan perspektivno in ga ni bilo moči nadaljevati. Svoj čas pa je kot nekaka kombinacija akcesijske knjige in inventarja nedvomno dobro služil, po svoji zamisli pa gotovo ni bil nič slabši od marsikaterega novejšega poskusa inventarizacije.

Medtem ko katalog po svoji enostavnosti ni zahteval kakih posebnih naporov in dolgotrajnega dela, je Aškerc največ truda vložil v sestavo kartotečnih indeksov. Sama zamisel je bila nedvomno pravilna. V njej prihaja do izraza edino pravilni način za evidenco arhivalij, po katerem ostanejo dokumenti na svojih prvotnih mestih, abecedni ali smiselni red pa se ustvari s pomočjo posebnih kratkih izpiskov, ki jih je moči prosto razporediti. Aškerc si je nabavil posebne, razmeroma velike kartotečne liste; pri izbiri njihove oblike sta po Aškerčevih navedbah sodelovala Radics in Vrhovec. Eno serijo teh listkov je napravil Aškerc sumarno po fasciklih, drugo serijo pa je izdeloval detajlno od akta do akta. Celotnega dela, ki je dejansko že tedaj presegalo moči posameznika, ni nikdar dovršil, tako da ležijo njegovi listki še danes deloma po vrstnem redu, kakor jih je izpisoval. Če bi bil mogel Aškerc svoje delo dokončati, bi bil Mestni arhiv dobil za tedanje razmere dokaj moderen in edinstven pripomoček. Po njegovi smrti se nadaljevanja ni nihče več lotil, razen kolikor je Fabjančič vnesel še nekoliko listkov. Danes, ko je delo ležalo prekinjeno že več kot 40 let, ga v isti zasnovi ne kaže več nadaljevati, ker bi ga bilo treba vskladiti z modernejšimi zahtevami in metodami. Vendar se Aškerčevo delo tu in tam še danes potrebuje.

Detajlno kartoteko si je Aškerc zamislil kot imensko in stvarno, pri čemer je hotel najbrž na koncu vse listke urediti po abecedi, kar pa ni izvedeno. Izbira gesel za te listke se Aškercu ni ravno najbolje posrečila. Običajno se je omejeval na to, da je vsakemu aktu napravil eno geslo, in to tudi ne vedno najbolj tipično, medtem ko more taka kartoteka priti do prave veljave le ob uporabi vseh v poštevh prihajajočih gesel. Ta hiba Aškerčeve kartoteke pa je pri vseh abecednih kartotekah s stvarnimi gesli neizogibna. Aškerčev poskus stvarne kartoteke je šolski primer, da je taka kartoteka izvedljiva le v sistematični obliki in s temu primerno izbiro gesel. Tudi pri izboru imen za imensko kartoteto je Aškerc nihal med izbiro najvažnejših in manj važnih imen, medtem ko more taka kartoteka praktično v celoti služiti le, če upošteva prav vsa imena. — Prav izdelava osebnih in stvarnih kartotek je v arhivski metodologiji eno najtežjih vprašanj, ki še danes ni dokončno rešeno in pri katerem je prišlo do uporabe zahtevnih modernih metod, medtem ko podobnih poskusov kot je Aškerčev tudi danes ne manjka. Pripombe o hibah Aškerčeve kartoteke in o njeni zamisli gredo torej na rovaš izbrane metode, ki je bila pač svoje dni v veljavi, ne pa toliko na sam način Aškerčevega dela, ki mu

vestnosti, prizadevanja in dokaj primerne presoje gradiva ne gre odrekati.

Vsaka stvarna, zlasti pa alfabetska kartoteka je več ali manj izpostavljena močno subjektivni presoji, pri Aškerčevi kartoteki pa je zanimivo tudi to, da je vanjo tudi sicer tu in tam vnašal subjektivne momente, kolikor je z vpisanimi podatki polemiziral, jih ironiziral in k njim zavzemal stališče. Včasih se je omejil le na vprašaje in klicaje, tako n. pr. ob prepovedi knjige Vesprémskega škofa (kot verj sovražne, na drugi strani pa je svoje soglasje s prepovedjo Miklavževih obhodov prav tako izrazil s klicajem. Tu in tam je izpisku dostavljaj kak ironičen komentar, tako neki kupni pogodbi župnika Klinca besedico: Weltereigniss! Posebno pa so ga včasih razjezili kaki bombastični naslovi, zlasti kadar je šlo za plemstvo. Ko je napravil listek za odredbo o plemiških naslovih, je pristavil: grossartig! Welthistorische, epochale, welterschütternde Verfügungen! (Včasih je dal svoji jezi duška celo na samih arhivalijah: Ob nekem naslovu, ki je v starem stilu vseboval podvojeno naslovitev Frau Frau, je Aškerc pripisal še celo vrsto »Frau«).

Ob vicedomovih napotkih, ki so v 1. polov. 18. stol. prihajali na Magistrat vsako leto v zvezi s pravilnim izvajanjem volitev, mu je odpor do teh baročnih dopisov postopoma naraščal: Ko je prvič naletel na tak napotek, ga je še mirno registriral, ob drugem je pri omembi zanikrnega gospodarstva že pristavil vprašaj, pozneje pa se je omejeval na takele izpiske:

»Stare vicedomove jeremijade«, »vicedomove pridige gl. vicedomove jeremijade«, »Stara dolgočasna pesem o korupciji pri volitvah«, »Vicedomove jeremijade in kapucinae — že spet!« in pod. Je to Aškerčevo jezo povečala morda kakšna asociacija na razmerje tedanje mestne uprave do deželne vlade?

Včasih pa se ni omejeval le na norčevanje, marveč je s svojimi arhivalijami že kar polemiziral. Ob prepovedi sečnje smrekovih vršičkov za gostilniške izveske je pripisal: »Dostavek arhivarjev: Zakaj se pa sekanje takozvanih (nepotrebnih) božičnih dreves ni prepovedalo?« In k nekemu oklicu v slovenskem jeziku je pristavil: »t. j. v neki barbarški dialektni brozgi, da se Bogu usmili!«

Včasih pa je kak zapisek izzval tudi njegovo zadovoljstvo. Prepovedi dajanja posojil mladotnikom je pripisal: »Bravo! Nur nicht pumpten!« Ob prepovedi sekanja lip in brez za procesijo rešnjega telesa je pristavil svoje mnenje: »Zdrava prepoved!« in ko je bral o nekom, ki je leta 1810 govoril kmetom, da jim ni treba tlake opravljati, je pripomnil, da je bil to »pameten človek«.

Tudi sicer je Aškerc izkoristil kako priložnost, da svoje izpiske komentira. Ko je zapisal, da je vožnja iz Žaloga v Sisek in nazaj trajala 14 dni, je nekdanjim potnikom voščil dobro zabavo! Pri neki resoluciji iz leta 1604 je pripisal, da je brez pomena, a se je pri tej oceni vendarle nekoliko zmotil. Tu in tam pa je kako pripombo napisal tudi z zgodovinskega stališča, n. pr. o lokalizaciji starega Turna v Tivoliju, o izvoru besede goldinar, o značaju metliškega starešine in pod.

Ob pisanju kartotek, ki jih je spočetka sestavljal nemški, potem pa slovenski, se torej Aškerc ni mogel vedno vživeti v vlogo neprižadete opazovalca. Kakor je kot pesnik gledal historične motive s svojega stališča, tako se tudi ob arhivalijah ni mogel vzdržati, da ne bi ponekod povedal tudi svoje mnenje. Vendar se je to dogajalo bolj redko, tako da je ogromna večina kartotečnih listov popolnoma suhoparno sestavljenih, in se zdi, da je Aškerc svojemu mišljenju dajal duška le v nekaterih časovnih razdobjih svojega dela.

Svojega arhivarskega dela pa ni omejil le na prvotno zastavljene cilje, marveč je začel tudi objavljati gradivo, ki ga je pri delu našel in ki je v njem vzbudilo zanimanje. V času, ko so se Slovenci morali še boriti za priznanje slovenščine kot uradnega jezika in ko so se v duhu tedanje dobe morali šklicevati tudi na historične pravice, so tudi Aškerčevo zanimanje naravno vzbudili zlasti slovensko pisani akti in razglasi.⁴ Pri objavljanju arhivalij se Aškerc ni spuščal v obsežnejša historična razglabljanja in se je omejeval na krajše objave. O kaki širši, historično zasnovani znanstveni publikaciji virov za zgodovino mesta seveda ni bilo govora.

S tem so v bistvu prikazane osnovne poteze Aškerčevega arhivarskega dela v ožjem pomenu

Sluzbeno poročilo.

Grak v fiskal lokalit,
po kateri se nameni
registrirati in arhivir,
to bodi viki, kar, kar
slab in gromko slovesi
Kam naravnost pogate
Ker se je gospodje vreden
registrirati
je pripravljen, o čem
lokalni, ne je v tem
srbu, je onemir same
ne je lokal - ne
arhiv.
Toda arhivsko se ne
more dovolj bogati,
viti, Ker se ovisi ob
hrbu grafičnu opre
ne me Co a namo
to ovisi o pre natan
se večji omni, Ker se
na to tova tak je
okrom grom

Aškerčevo poročilo o stanju v arhivu

besede: Aškerc je dejansko pravilno doumel bistvo svojega arhivarskega dela in ga je v tisti meri, kolikor je bilo tedaj mogoče, opravljal v vseh panogah arhivistične dejavnosti od urejanja, prevzema in hrambe arhivalij, preko njihovega evidentiranja do objavljanja gradiva.

Aškerc pa se ni omejeval le na to delo. Že kmalu je njegovo drugo torišče dela postala tudi magistratna knjižnica. Že 5. marca 1901 je podal »Izvestje o magistratni knjižnici«, ki je tedaj po njegovi prvi ureditvi obsegala nad 600 različnih knjig in brošur. V času poročila je sestavljal sistematični katalog. Če je, kot omenjeno, Hribar 9 let pozneje navedel, da obsega knjižnica nad 5000 knjig, je bil to vsekakor lep napredek.

Že leta 1903, če že ne prej, sta Hribar in Aškerc začela misliti tudi že na Mestni muzej, vendar je bila pot do uresničenja tega načrta še dolga in Aškerc Mestnega muzeja ni več dočakal.

Nekateri akti, ki so se ohranili v registraturi, pa pričajo tudi o tem, da je postal Aškerc dejansko nekaj splošni Hribarjev kulturni referent, ki je včasih na lastno pobudo, včasih pa po službenem nalogu dajal razna mnenja in predloge. Pri tem je značilen njegov osebni stil, ki se je le redkokdaj umaknil neosebnemu stilu uradnega poslovanja. Primer Elzejeve ulice je značilen ne le po načinu Aškerčevega utemeljevanja, marveč tudi po tem, da se je ob tej priložnosti pokazala razlika v kriterijih, po katerih sta Hribar in Aškerc ocenjevala Elzejevo delo. Oba sta priznavala, da gre predvsem za usluge pri raziskovanju slovenskega protestantizma. Toda Aškerc je videl tu v prvi vrsti literarno zgodovino in protestantizem, Hribar pa je v prvi vrsti videl dejstvo, da gre za Nemca, ki piše nemški. Zato pa sta se ujemala v vrsti drugih vprašanj, od katerih vprašanje pravilnosti slovenskih napisov na izveskih podjetij gotovo ni brez zanimivosti, čeprav zadeve okrog zobarja⁵ danes že ne moremo brati, ne da bi jo gledali tudi nekoliko s humoristične plati.

Raznolika Aškerčeva službena dejavnost poleg arhivarske v podrobnostih ne sodi v koncept tega članka, zaslužila pa bi prav tako, da jo kdo obdela.

*

Mnenje, da bi bil Aškerc kot mestni arhivar užival sinekuro, je bilo že ponovno zavračano in zavrženo. Zgoraj navedena dejstva nas morajo potrditi v prepričanju, da Aškerc kot arhivar ni le delal z dobro voljo, marveč da je pri tem delu tudi pokazal svoje sposobnosti in da moramo njegovo delo ocenjevati kot resno strokovno delo. Če je pri njem marsikaj zastarelega, je to le posledica dejstva, da se tudi arhivi in arhivistika razvijajo, da pa zaradi tega že opravljeno delo ne izgublja na svoji ceni, marveč da vedno tvori podlago za nova in sodobnejša dela. Vrednost Aškerčevega delovanja pa je tudi v tem, da tvori zarodek tudi poznejši širše zasnovani kulturni dejavnosti mestne uprave.

Drugo vprašanje je, ali je poklicno arhivarsko delo Aškerc v celoti zadovoljevalo. Na osnovi razpoložljivega gradiva moremo pač reči, da ga je z vestnostjo in zanimanjem opravljal, sicer se pa zdi, da sta bila Aškerc-pesnik in Aškerc-arhivar vendarle v marsičem dve osebi, ki pa ju je družil skupen temperament. Značilno je v tej zvezi dejstvo, da doslej menda o nobeni Aškerčevi pesmi ne bi mogli trditi, da bi bil njen motiv neposredno inspiriran iz bogate množine konkretnih podatkov, s katerimi se je Aškerc srečeval pri svojem arhivarskem poslu.

V času, ko je deloval v Mestnem arhivu, je Aškerčeva pesniška sila močno pojemale. V istem času pa si je — morda nevede — pridobil še drugo, čeprav skromnejšo zaslugo. Našim zgodovinarjem in posebej arhivarjem bo ostal v spominu ne le kot prvi ljubljanski mestni arhivar, marveč tudi kot prvi slovenski poklicni arhivar sploh, ki je predstavljal tako rekoč prvo epoko rednega, poklicnega arhivarskega dela pri nas. Obenem je Aškerc za Kukuljevićem drugi jugoslovanski poklicni arhivar in v splošnem pregledu o razvoju jugoslovanskih arhivov, ki smo ga izdali v francoskem jeziku, po vsej pravici nastopa v prvi jugoslovanski trojici arhivarjev: Kukuljević, Aškerc, Gavrilović. (Kot prvi privatni arhivar pa nastopa kakih sto let prej naš drugi jubilarant — Anton Linhart.)

Ne le s svojim pesniškim delom, tudi v Mestnem arhivu ljubljanskem si je Aškerc postavil spomenik, manj viden in vse premalo cenjen, a vendar tudi — trajen. Toda medtem ko je bil priznanja za svoje pesniško delo deležen v precejšnji meri že v času svojega življenja, dajemo njegovemu arhivarskemu delu priznanje šele dolgo po njegovi smrti.

OPOMBE

Da ne bi teksta obremenjevali z nepreglednim navajanjem virov, združujemo spodaj celotno dokumentacijo o Aškerčevem službovanju in delovanju na ljubljanskem magistratu v enoten seznam. Opombe se omejujejo le na drugo dokumentacijo.

1. Cod III/49 fol. 227 ss. — 2. Boršnik, Aškerc 182. — 3. Cod III/50, 51 passim. — 4. Aškerčeve objave gradiva so navedene v Boršnik, AB. — 5. Nekaj primerov tega Aškerčevega delovanja je pripravil za objavo prof. dr. R. Molč.

LITERATURA

M. Boršnik Skerlak, Aškerc, življenje in delo. Ljubljana 1939. — M. Boršnik, Aškerčeva bibliografija, ČZN XXX/4, Maribor 1935. — F. Govekar, Aškerčeva sinekura, LZ 1912, 468 ss. — F. Dobrovoljc, Arhivar Anton Aškerc in zgodovinar Franc Komatar. Aškerčev zbornik. Celje (V tisku). — Ljubljana po potresu 1895—1910, Mestni arhiv 158, Mestna knjižnica 160. — R. Mole, Aškerčeva prošnja za ministrsko podporo, Kronika VII/1940, 178 ss. — V. Fabjančič, Ljubljanski mestni arhiv, ZC I/1947, 174 ss. — S. V. Sodobni prijem v urejanju arhivov, Lj. P. 25/IX. 1956 (Podatki o začetnih razmerah ob Aškerčevem nastopu).

INDEKS

doslej ugotovljene dokumentacije o Aškerčevem službovanju in delovanju kot mestnega arhivarja ter o njegovi smrti, kolikor je dokumentacija v hrambi Mestnega arhiva ljubljanskega (Če je predmet sestavljen iz več aktov, je navedena le številka, pod katero je vložen, brez navedbe številke posameznih aktov.)

I. Aškerčevi arhivski elaborati: 1. Aškerčev inventar Mestnega arhiva (orig. naziv: Splošni katalog ljubljanskega mest-

nega arhiva) 1898–1911. — Arhiv arhiva. — 2. Aškerčev listkovni pregled in indeks k starejšemu delu splošne registrature (7 velikih in dve polovični škatli) v skupni izmeri pribl. 1,60 dolž. metra.

II. Dokumenti o nastopu in poteku službovanja: 1. Prvi razpis in prošnja za mesto koncipista: Reg II/6-I/1 a, 164/97; Cod III/49 fol. 188/189. — 2. Aškerčeva prva prošnja, t. j. prošnja za mesto koncipista, razpis mesta arhivarja, druga prošnja, sprejem v začasno službo in nastop: Reg II/6-I/1 a, 99/98; Reg I/1176-XX/16, 24203/98; Cod III/50 fol. 101-105; Cod III/51 fol. 25/25'. — 3. Definitivno imenovanje: Reg II/6-I/1 a, 509/99; Cod III/54 fol. 346/347; Reg II/15-II/1, 315/06. — 4. Hribarjev popravek glede prejemkov: Reg II/22-VII, 149/05. — 5. Dopusti: Reg II/12-I/4, 201/00; Reg I/1550-XIX/8, 31659/06. — 6. Prošnja za upokojevec: Reg II/7-I/1 a, 381/10.

III. Aškerčeva poročila o svojem delu: 1. Pro memoria o arhivu, Službeno poročilo: Reg I/1036-V/14, 25660/98. — 2. Poročilo o delu do 22. avg. 1899: Reg I/1023-V/6, 29123/99. — 3. Izvestje o magistratni knjižnici: Reg II/15-II/1, 69/01. — 4. Arhiv in knjižnica (1910): Arh. arhiva.

IV. Razni akti o Aškerčevem delu oz. o arhivu v tej dobi: 1. Oprema arhiva: Reg I/1211-V/4, 25610/08; Reg I/1019-V/7, 8208/01; Reg I/1620-V/14, 922/11; Reg I/1257-V/14, 469/10. — 2. Nakupi in prevzemi arhivalij in knjig: učne knjige Reg I/1186-II/2, 9919/07; Arh. štaj. namestništva (knjiga) Reg I/1186-II/2, 14137/08; drž. zak. Reg I/1186-II/2, 35688/05; rokop. Preš. pozij (in omemba muzeja) Reg I/1568-XXI/10, 21990/05; zapisniki mestnega sveta Reg I/1550-XIX/8, 25335/04; letna poročila tržaške realke Reg I/1550-XIX/8, 37339/04; zapisnik mestnega sveta iz leta 1768 Reg I/1257-V/14, 24657/07; razni nakupi, čarovniške pravde, literarni rokopisi Reg I/1257-V/14, 23875/07; Ambroževa slika Cod III/70 fol. 345'. — 3. Mnenja in predlogi: Preimenovanje katastrskih občin Reg I/1193-V/2, 7515/08; Trubarjev park Reg I/1257-V/12, 22384/10; spakodrana slovenščina na ljubljanskih firmah Reg I/1568-XXI/10, 15416/05. — 4. Razno: ruski vizum Reg I/1267-VII/6, 28988/01.

V. Aškerčeva smrt, pogreb, zapuščina itd.: Cod III/70 fol. 345/345'; inspekcija pri pogrebu Reg I/1643-VII/7, 19617/12;

zapisnik zapuščinske dražbe Reg I/1813-XXI/2, 25667/12; intervencija MOL pri dražbi Reg I/1805-XIX/8, 24129/12; spomini E. Jelovškove na Prešerna in Razlaga Reg I/1805-XIX/18, 50326/12; pogrebni stroški Cod VII/4 fol. 207/207'; nakup Dolinarjevega kipa Cod III/70 fol. 406/406'.

VI. Razni rokopisi: Človeške pravice, razglašene ob francoski revoluciji 8. jul. 1789; šest citatov (morda za St. Jakobsko šolo); Drobni zapiski (slovenski tekst iz l. 1809), seznam nekaterih uličnih imen; prošnja za slugo; Skofova brošura — plagiat!; Fasc. Aškerc v skupini Privata.

VII. Manjkajoči viri: Reg I/1252 — V/7g, 194/01 (Elzejeva ulica, v predmetu manjka le Aškerčev predlog z rešitvijo); Reg II/7-I/1a, 77/08 (všetje let v pokojnino); Reg II/7-I/1a, 1/1198-V/3, 8704/02 (indiciranje knjig, akt ni bil nikdar vložen); II/25-VIII, 170/04 (Aškerčev protest proti Komatarju); Reg I/1252-V/7g, 5438/07 ad 194/01 (Zobar ali zobozdravnik); Reg II/7-I/1a, 77/08 (všetje let v pokojnino); Reg II/7-I/1a, 201/08 (šetje let); Reg II/26-VIII, 210/08 (umetniška štipendija); Reg I/1252-V/7g, 36102/08 ad 194/01 (ulica ali ulice); Reg I/1544-VII/14, 2322/10 (Aškerc našel denarnico; akt ni bil nikdar vložen). — Manjkajoči viri so ugotovljeni po registraturnem indeksu, seznamih o dvignjenih spisih oz. po najdenih reverzih. Razen dveh so bili l. 1956 vsi ti akti dvignjeni za kulturni oddelek. Medtem ko so se nekateri dvignjeni akti našli in so navedeni med ostalimi pod II-VII, se tu navedeni doslej niso našli. Delno jih bo morda postopno dopolniti s prepisi prof. dr. R. Moleta. Pripomniti je treba, da so bili doslej menda zaradi »preglednosti« razni Aškerčevi akti izločeni iz registratur in delno zbrani v raznih mapah, vendar ne popolno niti dosledno. Taka praksa posebnih izločenih »zbirke« se v arhivih redkokdaj obnese in praviloma nasprotuje pravilom arhivistike, ker se večkrat doseže ravno nasprotni učinek: stvari se izgube, založe in njihova najdba je otežena. To se je pokazalo tudi v tem primeru, ko nam je prav ta »zbirka« povzročala največje težave pri ugotavljanju aktov in nam je močno oteževala preglednost. Zato so vsi ohranjeni akti pravkar vrnjeni na prvotno mesto in je za njihovo najdbo sestavljen ta indeks. — Ob podrobnem urejanju registrature se bo gotovo našlo še večje število Aškerčevih aktov. Indeks se bo po potrebi tekoče dopolnjeval v evidenčnem oddelku arhiva.

Aškerčeva stanovanja v Ljubljani. Iz osebnih listov na magistratu sem povzel tole: 4. X. 1898 je stanoval na Tržaški cesti 45/III (Pirc). — 1. XII. se je preselil v Slomškovo ulico št. 10/II (Gorjup). — 31. jul. 1899 je že stanoval pri Franu Terčku na Sv. Petra nasipu št. 55. — 31. nov. 1900 je prišel k A. Podkrajšku na Resljevo cesto 24. — 8. VIII. 1902 se je v isti hiši preselil k šivilji Mariji Toman. — 15. sept. 1905 je dobil stanovanje pri gosp. Leskowitz na Bleiweisovi cesti 7/II. Lastnik, sin gospe Leskowitz, se je preselil v Linz. — Hiša je bila pozneje last dr. Valentina Krišperja in je dobila št. 9. — 5. februarja 1910 se je preselil Aškerc iz II. nadstropja v parter v lastno stanovanje. Tu ga je zadela kap in je umrl 10. VI. 1912 v deželni bolnišnici.

Aškerčeva borba za uradnega slugo. A. Aškerc bi bil rad dobil slugo, ki bi mu pomagal pri delu v mestni knjižnici, in je naslovil na župana tole:

»Uradno poročilo. Prosim gospoda župana, naj mi dodeli magistratnega slugo, ki zna dobro čitati, da mi bo pomagal knjige spravljati na štelaže; tudi mi mora pomagati pri lestvi, ki je takega sistema, da si človek lahko na najlepši način tilnik zlomi.

V Ljubljani, 10. 1. 10.

Aškerc m. p.

Toda župan je imel malo smisla za prošnjo arhivarja, ki se je bil takrat že malo postaral in bil tudi nekoliko neokreten, in je pripisal uradnemu poročilu:

Ker imajo vsi slugi drugod polne roke posla in ker po mojem mnenju za urejevanje knjižnice sluga potreba ni, ne more se onostranskej želji vstreči.

Videat Exsp. arhivar A. Aškerc

Toda Aškerc ni odgovora vzel na znanje, ker ga ni podpisal.

Dr. R. Molet